

Different Lives: biografie in wereldperspectief

Door

Eric Palmen

-

10 november 2020

Plutarchus (ca 46-120 n.Chr.) en Suetonius (ca. 69-122 n.Chr.) zijn de aartsvaders van de biografie en zeventien eeuwen later kwam er met *The Life of Samuel Johnson* van James Boswell nog een nakomertje. Dat is een notendop de geschiedenis van het genre. Toch? Richard Holmes verbaast zich in zijn inleiding op de congresbundel *Different Lives* over de mondiale reikwijdte van wat hij de 'biografische visie' noemt. 'I had always assumed that biography was largely a creation of Western Europe,' schrijft hij. Niets is minder waar. De bundel bevat bijdragen over de biografie in Zuid-Afrika, Nieuw-Zeeland, Australië, Tsjechië, China, Italië, IJsland, Denemarken, België, Spanje, Iran, Nederland, Canada en de Verenigde Staten. En om

Plutarchus en Suetonius maar meteen het nakijken te geven, in China werd er al 500 jaar voor de geboorte van Christus een biografie geschreven. Het genre is van alle tijden en afkomstig uit windstreken.

Nationaal bewustzijn

Ondanks die geografische verscheidenheid, zijn er opvallende overeenkomsten te ontdekken. Vrijwel alle auteurs hebben het over het belang van de biografie voor het nationaal bewustzijn of de nationale identiteit. Biografie heeft wezenlijk bijgedragen aan het nationale zelfbeeld – wie herinnert zich in dit opzicht niet *Erflaters van onze beschaving* van Jan Romein. Dat dit geen statisch (een ‘stand’-beeld) maar dynamisch proces is, behoort tot de axioma’s van de biografie als wetenschappelijke discipline. Neem bijvoorbeeld Zuid-Afrika. Lindie Koorts beschrijft in haar boeiende bijdrage hoe de witte helden van het apartheidsregime – Paul Kruger, Daniel François Malan – het veld hebben geruimd voor de zwarte helden van de anti-apartheid – Nelson Mandela, Oliver Tambo, Steve Biko. Er dient zich een perspectief aan, zo constateert Koorts, waarin ‘helden’ helemaal geen rol meer spelen als biografische narratief. De generatie van na 1994 – de zogenaamde ‘born frees’ – heeft behoefte aan een kritische evaluatie van de ‘rainbow nation’, waarin vergeving en wederopbouw de politieke agenda beheersten. De ‘born frees’ hebben nog steeds te kampen met economische achterstelling, de politieke omwenteling van 1994 ten spijt. Daarbij heeft het scandaleuze presidentschap van Jacob Zuma het aanzien van de heroïsche ANC-leider bepaald geen goed gedaan. Zuma werd achtervolgd door een pijnlijke geschiedenis van verkrachtingsaanklachten en corruptieschandalen. Fezekile Ntsukela Kuzwayo, in 2016 overleden aan de complicaties van AIDS, groeide uit tot het boegbeeld van de Zuid-Afrikaanse vrouw die opstond voor een andere waarheidsvinding in haar land: het seksuele misbruik van vrouwen en kinderen. Redi Thlabi schreef haar biografie.

Biografie en fascisme

De bijdrage van de biografie aan de natievorming speelde ook in Italië een belangrijke rol. Yannick Gouchan beschrijft in zijn artikel hoe tijdens het Risorgimento – de periode van de Italiaanse eenwording – een ‘nationaal pantheon’ het eenheidsstreven moest ondersteunen. De biografieën van Giuseppe Mazzini en Giuseppe Garibaldi versterkten de ‘national sense of belonging, celebrating the great figures of the past’. De ‘plutarchi’ dienden als exemplarische voorbeelden om aan jongens moed en morele standvastigheid te onderwijzen. Merkwaardig is dat Gouchan, in zijn overzicht, de periode van het fascisme finaal overslaat, zodat we wel heel abrupt belanden in de microgeschiedenis van Carlo Ginzburg en *De kaas en de wormen*.

Wat dat betreft is de bijdrage van María Jesús González over de biografie in Spanje een stuk completer. Zij beschrijft hoe biografie een wezenlijk ideologisch strijdtoneel werd tijdens de Spaanse Burgeroorlog. De eerste biografie van Franco verscheen in 1937 en portretteert hem als een ‘kruisvaarder’ tegen het Republikeinse kwaad. In het Franco-tijdperk was de biografie een bloeiend genre. Het regime wilde een ‘nationaal-katholieke bewustzijn’ uitstralen, dat moest worden gevoed met de hagiografische levensbeschrijvingen van de *conquistadores* en heiligen als Theresia van Ávila. Na het Franco-tijdperk vond met de ‘historische herinnering’ een omgekeerd proces plaats: biografie wilde de gedachtenis aan de ‘gevallen helden’ van de Spaanse burgeroorlog levend houden terwijl de Franquisten op hun beurt hun ‘martelaren’ herdachten: de vermoorde priesters en nonnen tijdens de oorlog. De reconstructie van de historische herinnering blijft in Spanje, tot op de dag van vandaag, een pijnlijk proces. In 2012 was de publieke verontwaardiging groot toen de Real Academia de Historia haar *Diccionario biográfico español* publiceerde. In het biografische

lexicon werd Franco niet voorgesteld als een dictator maar als een ‘enigszins autoritaire verlosser’.

Biografie en repressie

Hoe biografie werd vormgegeven onder autoritaire regimes is sowieso een thema in deze bundel. In Tsjechië was de biografie een marginaal genre voor de ondergrondse uitgevers onder het communistische regime, waaronder het door Václav Havel opgerichte Expedition Editions in 1975, of exiluitgeverijen als 68 Publishers. Toch werden ze geschreven. Jana Wohlmuth Markupová laat in haar bijdrage mooi zien hoe groot de invloed was van het personalisme op de ontwikkeling van de biografie in Tsjecho-Slowakije. In de hoogtijdagen van de Praagse Lente was de vertaling van *Die Stellung des Menschen im Kosmos* van Max Scheler – geschreven in 1928 – een leidraad voor de biografische visie van de dissidenten. Niettemin is na een halve eeuw repressieve regimes (uiteraard tel ik het nazitijdperk mee) een theoretische onderbouwing van de biografie in Tsjechië nog nauwelijks van de grond gekomen.

Wellicht is de grootste prestatie van de organisatoren van het Different Live-congres in 2018 dat zij de Iraanse academica Sahar Vahdati Hosseinian naar Nederland wisten te halen. Zij geeft een interessant exposé over het beeld van vrouwen in de Iraanse biografie, of liever gezegd het ontbreken daarvan. In de patriarchaal-islamitische samenleving van Iran domineren mannen de publieke en private ruimte, en het zijn zij die ‘de’ geschiedenis schrijven. ‘To understand the place of women in Iranian biography, one must study their presence or absence in biographical works.’

Richard Holmes noemt de drie dagen van het Different Lives congres in het najaar van 2018 een ‘most extraordinary experience’ in zijn inleiding. Ik was er ook en kan zijn enthousiasme alleen maar beamen. Het congres,

georganiseerd door het Biografie Instituut van de Rijksuniversiteit Groningen, was een feest van herkenning voor biografen en hun lezers uit alle windstreken van de wereld. Uiteindelijk zijn we allen met hetzelfde bezig. Het gaat om het verhaal van de mens in zijn historische en maatschappelijke context, met de gelofte tot waarheidsvinding als eerste gebod. Daarvan is deze bundel de levende getuigenis.

Different Lives. Global Perspectives on Biography in Public Cultures and Societies

Hans Renders, David Veltman (ed.)

Brill, Boston-Leiden 2020

ISBN hardcover 978-90-04-42812-6 ([bestel hier](#))

ISBN ebook 978-90-04-43497-4 ([bestel hier](#))